

D) Az aradi Kölcsey-egylet.

A közművelődés, továbbá a magyarság terjesztése céljából létesített Kölcsey-egyesület megalakulása óta igen széleskörű tevékenységet fejtett ki. A közművelődés érdekében állandósította az Aradvárosában évről-évre tartott tudományos és szórakoztató felolvasásokat és művészi estélyeket; nagy anyagi áldozatokkal létrehozta Aradváros és megye monographiáját; teremtett egy gazdag s utóbb közjellegűvé vált könyvtárt; szerkesztette az »Aradi vértanúk« albumát; gyűjtött régiségeket s rendezett ásatásokat; létrehozta a »Szabadságharczi emléktárgyak országos muzeumát«; a megye német és román községeiben ifjusági dalárdákat alapított; ismételten felmerült esetekben gyakorolta a jótékonytságot, rendezett díjmentes oktató előadásokat az iparos osztály részére; pártolta az irodalmat; írókat, festőket támogatott s évről-évre rendezi Arad városában a nemzeti kegyelet ünnepélyeit; a társadalmi tudományok terjesztésére pályadíjakat tűz ki s végül megszerezte s gondozás alá vette a történelmi emlékeket képező glogováczi öthalmot és a solymosi várat.

A Kölcsey-egylet 1881-ben alakult meg. Ily közművelődési egylet alapításának szükségét már régen érezte Arad értelmisége. Az impulsust a megalakulásra Lukácsy Miklós felhívása adta meg. A társulat végleges megalakulása, miután alapszabályai jóváhagyattak, ugyanazon év december hó 15-én történt. Alapszabályaiban a társulat azt a programot tűzte ki magának, melyet megvalósítva fennebb vázoltunk; a tagsági díjat évi két forintban szabták meg. A társulat elnökül Tabajdy Károlyt, alelnökül Lukácsy Miklóst, titkárul dr. Márki Sándort választották meg.

A társulat irodalmi tevékenysége az 1882—3. évi időszakban igen élénk volt. Három emlékünnepélyt is tartott ez idő alatt és pedig 1882-ben Arany János és Kölcsey Ferencz, 1883-ban Volkmann Róbert emlékére. Az alapszabályok értelmében öt szakosztályt létesítettek. Más téren is

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Arad vármegye és Arad szabad királyi város monographiája,

III. kötet: Első rész

élénk volt a társulat tevékenysége. 1884-ben Dömötör László személyében az egyesület új titkárt választott. Ez évben határozta el az egyesület Arad város és megye monographiájának megírását s tette meg e végből az anyagi eszközök biztosítására szükséges lépéseket. Az 1885. év legkimagaslóbb eseménye a társulat életében a Fábíán Gábor-émlékünnepély volt szept. 20-án, mely alkalommal a jeles író és műfordító lakóháza emléktáblával jelöltetett meg. Az 1886. év Tabajdi Károly főispán, az egyesület elnökének, halálával súlyos veszteséget hozott az egyesületre. Új elnökül Fábíán Lászlót, az eltávozott Márki Sándor helyébe pedig alelnökül dr. Jancsó Benedeket választották meg. Jancsó Benedek azonban az év végén szintén eltávozott, ekkor a választás Antolik Károlyra esett. A felolvasások ezen s a következő évben is szép sikerrel folytak s a társulat működése minden téren élénk volt.

A társulat évkönyvei, melyekből összesen 1887-ig öt évfolyam jelent meg, gazdag és valóban becses tartalmuknál fogva szintén említést érdemelnek. — Az 1888. év irányváltást jelent a társulat tevékenységében. Az eddigi egyoldalú, bár becses irodalmi működéssel szemben tevékenysége most szélesebb körre kezd kiterjedni. Kebelében muzeumi bizottság alakul s nagyobb összegeket fordítanak közművelődési célokra. 1889-ik évben 200 forint pályadíjat tűzött ki az egyesület egy a vértanúk emlékét dicsőítő ódára; az »Aradi Vértanúk Albumá«-nak kiadását ez évben határozta el s annak szerkesztésével Varga Ottót bízta meg. Említést érdemel a képművelés, melyet a képzőművészeti társulat közreműködésével az egyesület ez évben rendezett.

Az 1890-ik évben tartott tisztújításon a módosított alapszabályok értelmében megválasztották titkárnak és jegyzőnek Gurnesevics Lajost, míg a többi tisztviselő megmaradt. Az év végén Antolik Károly alelnök lemondván, helyébe Varjassy Árpádot választották meg. Varjassy Árpád alelnökké választásával az egyesület tevékenysége ismét szélesebb körben indult meg. Jelentékeny segélyforráshoz is jutott a társulat a vértanú album két Zichy-képének sokszorosítása által, melyet a nagy művész az egyesületnek engedett át, nagy hálára kötelezve azt maga iránt. A képekből befolyt 4500 frtból 2500 frt Zichy-alap czímén képzőművészeti célokra tőkésített. A jelentékeny anyagi siker tette lehetővé a szabadságharczi muzeum létesítését. 1891-ben indult meg erre nézve a mozgalom. Muzeumi bizottságot alakítottak Varjassy Árpád elnöke alatt; a muzeum védnökéül kisteleki Lévay Henriket kérték fel, a ki a muzeumot anyagilag is jelentékenyen támogatta. Aradváros szintén tetemesb áldozatokat hozott a muzeumért; az emléktárgyak nagy számban érkeztek az egyes adakozóktól s a muzeum így 1893. év márczius hó 15-én megnyitható volt. Már ekkor 10,000 drb kézirat s 4000 drb emléktárgy volt 8 teremben elhelyezve s a gyűjtemény azóta is folyvást gyarapodik.

Az 1890. évben az egyesület Sárossy Gyula borossebesi szülőházát emléktáblával jelölte meg. 1892. évi november hó 17-én Csiky Gergely emlékére tartott ünnepélyt.

1893-ban Fábián László az elnökségről lemondott, helyébe Varjassy Árpád eddigi alelnök, alelnökül pedig dr. Sallay Béla választott meg. Ez évben az egyesület megvette a glogováczi öthalom területét.

Az egyesület fokozottabb tevékenysége kívánatossá tette az alapszabályok módosítását. A módosítás abban állott, hogy a régi szakosztályok helyett albizottságok léptek életbe, az új alapszabályok 1894-ben fogadtattak el s ez évben jóvá is hagyták. Az 1894. év kiemelkedő mozzanata volt az egyesületnek Jókai 50 éves írói jubileuma alkalmából rendezett ünnepélye. Ez az év a tisztkarban ismét változást hozott: Sallay Béla alelnök lemondott s helyébe Szöllőssy Károly, titkáru pedig Decsy Géza választott meg. Ugyanez évben a bizottságok is megalakultak. Ugyanez évben jutott a Kölcsey-egyesület kezelése alá az 1000 frt értékű Trefort-alapítvány, melyet aradi tanférfiak gyűjtöttek a boldogult miniszter emlékére.

Az 1895. évben az egyesület 100 frt pályadíjat tűzött ki valamely társadalmi kérdéstről szóló felolvasásra. A beérkezett 11 mű közül a »Bella és Dorottya« című találtatott legjobbnak; a jelíges levélből Rudnyászký Gyula neve tünt ki. — A könyvtár, mely eddig is már igen felszaporodott, nagybecsű adományhoz jutott néhai Pálffy Sándor ügyvéd hagyatékából, legújabbán pedig Atzél Péter több ezer kötetnyi könyvtára vásároltatott meg a város segítségével e célra. Ugyanez évben sikerült az egyesületnek a solymosi várromokat a kincstártól majdnem ingyen megszerezni. Az örvendetes események mellett azonban egy szomorú eset is érte az egyesületet ez évben Szöllőssy Károly alelnök halálával, a ki érdemeket szerzett magának az egyesület körül. Helyébe Edvi-Illes Lászlót, a lemondott Decsy Géza titkár helyett Kara Győzött választották meg. Az új alelnök székfoglalójában vázolta az egyesület feladatait. Ilyenek volnának szerinte a népszerű felolvasások tartása, a kulturpalota építése stb. Az ennek folytán megindult akció sikerre vezetett. Népszerű felolvasások több ízben tartattak s a kulturpalota létesítésére is történtek lépések; e célra tetemes összeg gyűlt egybe.

Az egyesület könyvtára 1888-ban adatott át a nyilvánosságnak; álladéka akkor 872 mű volt, 1523 kötet s 31 füzetben 1835 frt 90 kr. értékkel. Azóta részint adakozás, részint vétel útján 1895. év végéig felszaporodott 3141 műre, 4944 kötetben, 650 füzetben, 5976 frt 2 kr. értékkel. Az egyesület évenként 300 frtot fordít a könyvtár gyarapítására; jelentékenyebb adományokkal gazdagították azt Bogdánffy Gergely, Pálffy Sándor, br. Purczell Béla, Szabó Ferencz, Vörös Vidor, Ormos Zsigmond és Lukácsy Miklós. Legújabbán Atzél Péter nagy könyvtárát is megvette

a város támogatásával, melynek 20,000 frtos millenniumi adományával és folytonos gyűjtésével részint a culturpalota, részint a 13 aradi vértanú mauzoleumának eszméjét fogja megvalósítani. Az egyesület fennállása óta 1895-ig bezárólag 13,851 frtot költött közművelődési czélokra. Ebből a monographia költsége 2500 frt, az ereklye-múzeumé 4253 frt, egyéb közművelődési czélokra (évkönyv, pályadíj, iskolák) költött 7098 frtot; ebből 2610 frt jut a magyar népiskolákra. Tagjainak száma 1890-ben 567 volt, köztük 475 aradi s 92 vidéki.